

IVANA FRANOVIĆ

ISTRAŽIVANJE U JUGOSLAVIJI

OKTOBAR, DECEMBAR 2001

Istraživanje u Jugoslaviji

Januar 2002

© Centar za nenasilnu akciju

Kontakt adresa:

Centar za nenasilnu akciju

Ulofa Palmea 2a, 11000 Beograd, Ygoslavia

Tel/Fax: +381 11 34-32-612

Email: cna.beograd@nenasilje.org

www.nenasilje.org

Sadržaj

UVOD _____	3
POLITICKA SITUACIJA _____	4
NEVLADINE ORGANIZACIJE I VLASTI _____	8
POTEŠKOCE SA KOJIMASE NVO SUSRECU _____	9
IZGRADNJA MIRA, REGIONALNA SARADNJA, MEĐUETNICKI DIJALOG _____	10
POTREBE I POUKE _____	12
ULOGA CNA U IZGRADNJI MIRA _____	13

Uvod

Istraživačko putovanje u Jugoslaviji radili su Ivana Franovic, Milan Colic i Nedžad Horozovic iz Centra za nenasilnu akciju u oktobru i decembru 2001.

Ciljevi ovog istraživanja bili su:

- Upoznavanje nevladinih organizacija i lokalnih prilika u kojima rade
- Analiza političke situacije u zemlji i analiza problema u društvu
- Ispitivanje potreba grupa koje rade u oblasti izgradnje mira, razrade sukoba, međuetnickih odnosa, i koje rade na prekograničnoj saradnji
- Ispitivanje potrebe za edukacijom iz nenasilne razrade sukoba.

U toku istraživanja posetili smo 46 organizacija širom Srbije i Crne Gore: u Nišu, Medvedu, Leskovcu, Vlasotincu, Vranju, Bujanovcu, Preševu, Cacku, Užicu, Novom Pazaru, Kraljevu, Kragujevcu, Dimitrovgradu, Pirotu, Knjaževcu, Zajecaru, Negotinu, Boru, Beogradu, Novom Sadu, Somboru, Beceju, Kolašinu, Podgorici, Nikšiću, Cetinju, Kotoru, Herceg Novom, Tivtu, Ulcinju, Bijelom Polju.

Kako je istraživanje trajalo veoma kratko s obzirom na velicinu Jugoslavije i broj aktivnih organizacija, prioritetnije nam je bilo da više vremena posvetimo manjim mestima i gradovima i organizacijama koje su aktivne u njima, nego Beogradu.

Istraživanje nije sprovedeno na Kosovu iz sigurnosnih razloga.

Politicka situacija

Politicka situacija u SR Jugoslaviji je veoma složena. Složenost pocinje vec time što se pojam "Jugoslavija" razlicito percipira. Neko pod Jugoslavijom podrazumeva Crnu Goru i Srbiju sa pokrajinama: Vojvodinom i Kosovom. Nekome je Jugoslavija: Crna Gora, uža Srbija i Vojvodina. Nekome je Jugoslavija samo Srbija (ostaje otvoreno pitanje da li je to "Srbija" samo uža Srbija, ili se tu ubraja i pokrajina Vojvodina). To ujedno znaci da korišćenje pojma "Jugoslavija" neko sa ovih prostora može doživeti kao vrlo politicku izjavu, bez obzira što to jeste zvanican naziv države. Slicno je i sa pojmom "Srbija".

Trenutna situacija je takva da deo stanovništva Republike Crne Gore želi da Crna Gora postane nezavisna država, da deo stanovništva pokrajine Vojvodine u Srbiji želi da Vojvodina kao pokrajina ima vecu autonomiju, a veliki deo stanovništva pokrajine Kosovo želi da ta pokrajina dobije status nezavisne države.

Parlamentarni izbori u Crnoj Gori održani u aprilu 2001. godine bili su uglavnom doživljeni kao referendum za nezavisnost Crne Gore. Taj doživljaj su potvrdivale dve najveće koalicije izborom svojih naziva: "Koalicija Zajedno za Jugoslaviju" i "Pobjeda je Crne Gore - demokratska koalicija Mila Đukanovica". Ovaj nezvanicni referendum nije raspeljao zamršenu situaciju u Crnoj Gori, kako ni jedna od koalicija nije dobila preko 50% glasova (vec 40,9%, odnosno 42%, prema zvanicnim podacima). Preostali deo birackog tela je svoje poverenje ukazao Liberalnom Savezu (7,9%) koji se zalaže za nezavisnost i manjim strankama medu kojima su i stranke etnickih manjina Albanaca i Bošnjaka.

Tokom 2000. godine, još za vreme vlasti Slobodana Miloševica u Srbiji, u crnogorskim dnevnim novinama se mogao naci veliki broj feljtona o "vekovnoj torturi Srbije nad Crnom Gorom". Ta atmosfera je vrlo podsecala na atmosferu u Bosni i Hercegovini ili Hrvatskoj pred rat, uz pojačano prisustvo policije u maskirnim uniformama naoružane kalašnjikovima na putevima kroz Crnu Goru, tako da je u to vreme postojao strah od mogućeg rata između Srbije i Crne Gore. Tog straha više nema, narocito ne nakon takozvanih "promena" u Srbiji (pada prethodnog režima).

Ono što je svakako ostalo je pitanje nezavisnosti Crne Gore kao goruce pitanje u Crnoj Gori. U Srbiji je nakon reakcija tipa: "Neka idu ako hoće", "Neka idu, davo da ih nosi", "Nas niko ne pita da li mi hoćemo da živimo sa njima, samo se oni pitaju da li oni hoće da žive sa nama" u toku 2000-te, došlo do blage nezainteresovanosti i zamora od te teme.

Dosta dugo su se vlasti i vecina medija u Crnoj Gori ponašali kao da u okviru Crne Gore postoji konsenzus po pitanju nezavisnosti, pa su oci bile uprte u Srbiju, kao da samo od nje zavisi da li će Crna Gora biti nezavisna država, a malo se vodilo racuna o dijalogu i javnim raspravama medu samim ljudima iz Crne Gore. A tamo je situacija veoma zamršena, podeljenost veoma izražena. To ide dotle da postoje slucajevi da clanovi porodice ne pricaju zbog razlicite politicke opredeljenosti, da u nekim mestima postoje posebni kafici za "jedne", odnosno "druge", da ako sedite u kolima sa beogradskim tablicama i usput upitate nekoga da vam pokaže put, po njegovoj/njenoj reakciji uglavnom možete proceniti za koju politicku opciju glasa. Ni politicke partije, ni mediji u Crnoj Gori ne olakšavaju situaciju, vec doprinose polarizaciji. Mediji su vrlo

opredeljeni između dve političke opcije, tako da se može reći da ne postoje nezavisni mediji u smislu konstruktivne kritike obe opcije i konstruktivnog pristupa problemu.

Prema poslednjem istraživanju Centra za demokratiju i ljudska prava iz Podgorice i agencije Damar, sprovedenom u januaru 2002. da je tada raspisan referendum za nezavisnu Crnu Goru bi glasalo 46,7% građana/ki, a protiv bi bilo 41,9%. Na pitanje koje bi bilo najbolje uređenje dnosa između Srbije i Crne Gore, 37,2% građana/ki ocenilo je da je to nezavisna i međunarodno priznata Crna Gora, 32,7% smatra da je to federacija na bazi novog ustava, a 11,2% odgovorilo je da je to savez samostalnih i međunarodno priznatih država.

Ovaj konflikt se svakako neće prevazići dok god ne dođe do konstruktivnog dijaloga i javnih rasprava među pripadnicima/ama različitih političkih opcija u okviru Crne Gore.

Pored Crnogoraca i Srba, u Crnoj Gori žive i Albanci/ke (uglavnom na jugu), Hrvati/ce (uglavnom na srednjem i severnom primorju), Bošnjaci/kinje (uglavnom na istoku, u crnogorskom delu Sandžaka), Romi/kinje, i drugi/e. Meduetnicke tenzije su vidljive, no pitanje nezavisnosti Crne Gore je bacilo sve druge probleme u zapećak. O njima se uglavnom ćuti ili se negiraju. Tačna etnička slika Crne Gore je nepoznata, kako je poslednji popis stanovništva bio 1991. godine. Naredni popis se očekuje u aprilu 2002.

Prema informacijama koje smo dobili u toku ovog istraživanja 7,6% stanovništva čine Albanci/ke, dok ih u primorskom gradu Ulcinju na samom jugu Crne Gore ima 83%. Problem sa kojim se Albanci/ke najčešće sreću je nepriznavanje diploma koje su stekli na Kosovu ili u Albaniji, a veliki broj njih je studirao upravo tamo, kako bi imali šansu da uče na maternjem jeziku. Interesan je podatak da se u toku turističke sezone u Ulcinju može videti najviše turista/kinja sa Kosova (Albanaca/ki), dok su turisti/kinje iz ostalih delova Jugoslavije veoma retki. Nesumnjivo postoje izražene predrasude prema delovima naseljenim Albancima/kama.

Sandžak je regija u Jugoslaviji, naseljena uglavnom muslimanskim (bošnjačkim) stanovništvom, podeljena granicom između Crne Gore i Srbije na dva dela. Dok u Crnoj Gori Bošnjaci nemaju političku stranku koja ih okuplja, već su njihovi lideri zastupljeni u vladajućoj koaliciji i opredeljeni su za nezavisnost Crne Gore, Bošnjaci iz Sandžaka u Srbiji imaju svoje stranke, i mahom su protiv nezavisnosti Crne Gore, argumentujući to opasnošću od podele Sandžaka koji kao regija predstavlja celinu i vežu ga brojne porodične, prijateljske i poslovne veze.

Po popisu stanovništva iz 1991. godine u Srbiji sa Vojvodinom i Kosovom skoro trećina stanovništva nisu srpske nacionalnosti. Etnička slika se svakako veoma promenila zbog pojačanih migracija u toku poslednje decenije, ali i dalje veliki procenat stanovništva čine Albanci, Bošnjaci/Muslimani, Hrvati, Madari, Bugari, Slovaci, Rusini, Romi, Vlasi, Makedonci, Slovenci, Nemci, Goranci i drugi.

Vojvodina je najmultikulturnija sredina u Srbiji, gde najbrojniju manjinu čine Madari. Nacionalistički krugovi Madarima još uvek "pamte" i prebacuje savezništvo sa nacistima u Drugom Svetskom ratu. Želju velikog dela stanovništva i lidera Vojvodine za većom autonomijom te pokrajine mnogi komentarišu kao želju za oštepljenjem, odnosno

pripajanjem Madarskoj. Takvi populisticki komentari pojedinih politicara nikako nisu bezazleni, kako padaju na plodno tle još uvek prisutnog tinjajućeg nacionalizma.

Na jugoistoku Srbije najbrojniju manjinu cine Bugari (primera radi, u pirotskom okrugu oni cine oko 30% stanovništva). Dok u Vojvodini postoje osnovne i srednje škole na madarskom jeziku, na jugoistoku Srbije, niti bilo gde drugde u Srbiji, ne postoje škole na bugarskom jeziku. Težnju nekih bugarskih politickih stranaka da se uvede osnovno i srednje obrazovanje na maternjem jeziku neki komentarišu (slicno kao sa Madarima) da zapravo žele da se pripoje Bugarskoj. Nacionalne predrasude su veoma izražene u tom delu, tako da ide dotle da je "Bugarin" pogrdan naziv za nekoga.

Sve češće se dešava da se mladi ljudi bugarske ili madarske nacionalnosti u poslednjih nekoliko godina opredeljuje da studira u Bugarskoj, odnosno Madarskoj, radi šanse da uče na maternjem jeziku, ali i u nadi da će u tim zemljama lakše naći zaposlenje i pristojnije uslove života.

Na jugu Srbije najbrojniju manjinu cine Albanci. Nakon oružanih sukoba između pripadnika OVPBM (Oslobodilacke Vojske Preševa, Bujanovca i Medvede) i jugoslovenske vojske i policije situacija je sada relativno mirna, uz povremene incidente. Medutim veoma je vidljivo pojačano prisustvo vojske i policije. Na primer, u Medvedu u centru grada, na samom trgu, nalazi se velika kasarna. Nakon oružanih sukoba većina albanskog stanovništva iz Medvede se odselila, uglavnom na Kosovo. Srbi kažu "dobrovoljno", Albanci kažu "bili su primorani". I sam strah se čini dovoljnim razlogom. Vlasti u Srbiji cine određene korake kako bi smirile situaciju, ali veliki broj njih je nespretno izvedeno. Formiranje multietnicke policije zvuči kao konstruktivan potez, no ono sa čime se Albanci/ke suocavaju ukoliko odluče da se prijave da rade u policije je nepriznavanje diploma koje su većinom stekli na Kosovu ili pojedini i u Albaniji. U Bujanovcu u lokalnim strukturama vlasti ima jako malo Albanaca. Naš poznanik, Srbin, iz tog kraja, komentariše: "Najveći problem je što Srbi sada treba sa nekim da dele nešto što smatraju svojim, a oni nisu navikli da dele, već da budu gazde." Ali i: "Ovde ne postoji konflikt između Srba i Albanaca, već između Albanaca i države."

U Bujanovcu je izražena podeljenost: posebne radio-stanice albanska i srpska, posebni kafici, posebne škole, različiti jezici.

Na medijima u Srbiji jako često još uvek može da se čuje izraz "Šiptari", što je pogrdan naziv za Albance.

Poteškoca sa kojom se etnicke grupe sreću u obrazovanju je svakako nemogućnost negovanja svoje kulturne tradicije. Ukoliko postoje udžbenici na njihovom maternjem jeziku, oni su prevodi udžbenika na srpskom jeziku i predstavljaju jednostrano viđenje istorije. Pored toga, postoji jako malo ili ni malo informacija o kulturi tih etnickih grupa. Apsurd je, na primer, udžbenik iz istorije za osnovnu školu, preveden na albanski jezik koji na koricama ima fotografiju pravoslavne crkve. Nema udžbenika koji na koricama ima sliku džamije.

Pored toga postoji zanemarljiv broj književnih dela napisanih na maternjim jezicima manjina u Jugoslaviji koja su prevedena na srpski jezik.

Obrazovanje nam svakako ne nudi multikulturnu sliku društva u kome živimo.

SMMRI (Strategic Marketing & Media Research Institute) je u aprilu 2001. sproveo istraživanje u Srbiji pod nazivom "Videnje istine u Srbiji". Rezultati istraživanja su zapanjujući: 39,9% građana Srbije smatra da narodima sa kojima smo bili u ratnom sukobu nikada više ne treba verovati. Krajnju nespornost za pomirenje sa narodima sa kojima smo bili u sukobu izražava 21% ljudi između 18 i 29 godina, a 34,6% ljudi preko 60 godina. Vojska je ocenjena kao najznačajnija institucija za sigurnost zemlje i institucija od najvećeg poverenja. Najvažniji faktor za raspad Jugoslavije je hrvatski nacionalizam (77,7%) i interesi SAD (73,5%). Srbi u BiH su bili tolerantniji nego ostali narodi i zato su stradali (41,9%). Ocena ponašanja relevantnih faktora sa srpske strane: ratko Mladic i vojska RS - odlično (46,3%); Karadžić i rukovodstvo sa Pala - odlično (34,9%). Kao broj ratnih zločina koje su počinili Srbi u poslednjih 10 godina 52,5% ispitanih je označilo 0.

Savezno ministarstvo za etnicke i nacionalne zajednice je pokrenulo kampanju sa parolom "Tolerancija!" Nakon toliko godina govora mržnje na medijima, ovo je svakako osveženje i korak koji treba pozdraviti i podržati.

Ekonomska situacija u Srbiji i Crnoj Gori je jako loša. Primera radi, prema podacima Saveznog zavoda za statistiku prosečna plata u Jugoslaviji, u novembru 2001, bila je 6944 dinara (oko 115 EUR). Potrošačka korpa za četvoroclanu porodicu je u istom mesecu bila 12067.58 dinara (oko 201 EUR). Polako dolazi do zatvaranja pogona velikih fabrika koji su neprofitabilni, i koji su do sada finansirani iz budžeta Vlade, tako da veliki broj ljudi ostaje bez posla. To svakako može izazvati socijalne nemire većih razmera, no ljudi navikli na razne životne prilike kao što su sankcije, nekoliko ratova, bombardovanje, inflacija, ne reaguju onako kako bi se moglo očekivati.

U Jugoslaviji trenutno živi nekoliko stotina hiljada izbeglih i raseljenih lica iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Kosova. Podaci o njihovom tačnom broju se veoma razlikuju (prema podacima Crvenog krsta u Srbiji ima oko 350.000 izbeglih i 185.000 raseljenih lica). Većina njih živi u kolektivnim centrima i neretko u neljudskim uslovima. Mahom su smešteni u opštinama centralne Srbije i Vojvodine, i često čine 14-37% ukupnog stanovništva opštine u kojoj se nalaze, uključujući i najsiriromašnije opštine u Srbiji kao što su Kraljevo, Kragujevac, opštine na jugu Srbije.

Ti ljudi su mahom neprihvaćeni od strane lokalnog stanovništva, koje ih često optužuje za tešku ekonomsku situaciju u kojoj se sami nalaze, tako da nije redak slučaj da je njihov život sličan životu u getou.

U razgovorima sa predstavnicima/ama NVO koje smo posetili na pitanje šta se promenilo od "promena" u Srbiji čuli bismo mahom razočaranje. Ljudi se uglavnom žale da su rezultati jako spori, da se slabo vide, skoro da nema sistemskih promena, da nova vlast ili ne zna kako ili ne može da iznese prave promene. Međutim, ono što su podvukle skoro sve osobe sa kojima smo razgovarali je da postoji osećaj slobode, da nema više straha od policije, hapšenja, da nema više rada u ilegali. Bez obzira na razočarenje, postoji generalno razumevanje za probleme sa kojima se suočava nova vlast, pa stoga postoji strpljenje i nada da će vremenom doći i do suštinskih promena. Nešto manje razumevanja postoji za lokalne vlasti u pojedinim mestima, kako se ima slučajeva da su isti ljudi (iz prethodnog režima) ostali na vlasti, ali su promenili stranku, ili se radi o

sasvim novim ljudima koji su prihvatili stari model ponašanja ponašanja (korupcija, nepotizam, osionost itd).

Poteškoce u društvu, u svojoj lokalnoj sredini koje su aktivisti/kinje navodili:

- Ekonomski problemi, štrajkovi, mala primanja, strah od ostajanja bez posla
- Prepucavanja u vladajucoj koaliciji
- Korupcija ("U opštinu moraš da odneseš bar 200g kafe da bi završio posao, da ne govorim o doktorima")
- Apatija ljudi, melanholija, gubitak snage i energije, narocito apatija mladih ljudi
- Mladi nemaju prostora da se iskažu
- Nezaposlenost
- Tiho iseljavanje mladih ljudi iz manjih mesta i gradova
- Kriminal
- Rasizam
- Nacionalizam
- Ksenofobija
- Neprihvatanje razlicitosti
- Nepoštovanje gradanskih prava manjina
- Govor mržnje u medijima
- Porodicno nasilje
- Zanemarljiv broj žena i mladih ljudi u lokalnim vlastima
- Neinformisanost stanovništva - plodno tle za manipulaciju
- Zanemarljiv broj nezavisnih medija sa edukovanim novinarima koji proveravaju informacije pre nego što ih plasiraju

Nevladine organizacije i vlasti

Nevladine organizacije zameraju "novoj" vlasti u Srbiji što još uvek nisu doneli zakon o nevladinim organizacijama, tako da oni još uvek funkcionišu po starim zakonima, po kojima se finansijsko poslovanje i porezi nevladinih organizacija vode kao kod profitabilnih firmi. Time su NVO prinudene da se bave "kreativnim knjigovodstvom" kako bi opstale. Razocarenje je vece time što su NVO odigrale veoma veliku ulogu u smeni prethodnog režima, i time pružile direktnu podršku sadašnjoj vlasti. Kako kaže jedan od aktivista koga smo sreli: "Za njih smo šetali. Volonterski smo sve odradivali, nikakvu pomoc od njih nismo tražili. To nismo radili zbog njih, nego zbog nas. Ne treba mi ni orden, niti da me tapšu po ramenu. Želim samo da znam koja su moja prava, a ne da ispada da je neko blagonaklon prema meni. Trenutno jesu blagonakloni, pa iz tog razloga i nema finansijske inspekcije. Pitanje je da li ce biti blagonakloni i kad krenemo njih da kritikujemo."

Zakon o NVO u Crnoj Gori se ne razlikuje mnogo po pitanjima finansijskog poslovanja (npr. novac koji organizacija ima na racunu na kraju godine se vodi kao profit i oporezuje se).

U Crnoj Gori Vlada i lokalne vlasti imaju po budžetu predvidene iznose za podršku nevladinim organizacijama, medutim, ne može se dobiti informacija koliko je novca

predvideno po budžetu, niti kojoj organizaciji je koji iznos odobren. Kako se cini, ta vrsta informacija nije za javnost.

Veliki broj politickih partija na vlasti, i u Srbiji, i u Crnoj Gori, imaju svoje nevladine organizacije.

U nekim opštinama (na primer u Nišu i Pirotu), u gradskim skupštinama postoji "prazna stolica" namenjena predstavnicima/ama NVO, koji nemaju pravo glasa, ali imaju mogućnost da doprinesu diskusiji.

Predstavnici/e lokalnih vlasti se retko ili nikako ne odazivaju na pozive na seminare koje organizuju NVO. Nekoliko osoba sa kojima smo razgovarali napomenulo je da imaju utisak da ih lokalne vlasti doživljavaju kao neku vrstu konkurencije, pošto rade programe koje bi lokalne vlasti trebalo da rade, ali ih ne rade, i da je teško od njih dobiti neku potrebnu informaciju. Jedna od naših sagovornica kaže: "Mislim da nas (lokalne vlasti) doživljavaju kao konkurenciju zato što smo imali prilike da prodemo više edukacija nego oni, pa o nekim stvarima koje bi oni trebalo da znaju, mi znamo više. Stvar cini apsurdnim to što kada hocemo sa njima da podelimo to što znamo, oni se jednostavno ne odazovu na seminar."

Retke su organizacije koje imaju neku vrstu saradnje sa lokalnim vlastima. Retke su i one koje su dobile ma kakvu vrstu podrške od lokalnih vlasti, mada rade na programima od opšte koristi za zajednicu. To se ne odnosi na slucajeve u kojima NVO rade programe distribucije humanitarne pomoci, jer tada uglavnom imaju podršku lokalnih vlasti.

Slucajevi saradnje NVO sa republickim ili saveznim vlastima su takode retki.

Jedna od naših sagovornica komentariše: "Lakše je doći do nekog stranog ambasadora, nego do nekoga u ministarstvu."

Poteškoce sa kojima se NVO susrecu

Jedna od vecih poteškoca sa kojima se susrece veliki broj organizacija koje smo posetili je osipanje ljudstva. Postoji nekoliko razloga za to:

- Edukovani/e aktivisti/kinje prelaze da rade za vece medunarodne organizacije (u kojima retko imaju moc donošenja odluka i mahom imaju izvršnu ulogu, ali imaju vece i redovne plate)
- Edukovani/e aktivisti/kinje su postali predstavnici/e lokalnih ili drugih vlasti
- Nakon smene režima pad motivacije aktivista/kinja.

Vecina ljudi koji rade u NVO nema socijalno niti zdravstveno osiguranje.

Zbog nedostatka odgovarajućeg zakona o NVO one su prinudene da traže finansijsku podršku od stranih donatora, kako se domacim firmama ne isplati da doniraju sredstva za NVO jer svakako na njih moraju platiti porez.

Vecina NVO u Srbiji i Crnoj Gori je "projektno orijentisana", što znaci da nemaju jasno definisanu misiju i strategiju, vec rade predloge projekata na osnovu konkursa koje su donatori objavili. Time donatori direktno definišu strategiju rada i razvoja i prioritete gradanskog društva, cime se gubi autenticka inicijativa lokalnih ljudi koji bolje poznaju lokalne prilike, i programi postaju usmereni ka donatoru, a ne ka ciljnoj grupi. Izmedu ostalog, iz ovog razloga je veliki broj NVO nastao kao posledica slike o NVO da je to šansa za zaposlenje. Jedan naš sagovornik kaže: "Vlada apatija zbog rada na programu koji nije prioritet, ali ako ne prihvatiš programe koji se nude - nema finansija. Donatori finansiraju humanitarnu pomoc, pa je zato radimo, moramo od necega da preživimo."

Dodatna poteškoca je to što NVO retko uspevaju da nadu donatore rade da im odobre finansijska sredstva za strukturno finansiranje (za troškove ureda kao što su: kirija, racuni za telefon, struju, grejanje, plate), dok je za aktivnosti lakše naci finansijsku podršku. Da bi organizacije radile kvalitetne programe potrebno im je odredeno iskustvo i uigrana struktura koja bi program profesionalno realizovala. Medutim, ta struktura cesto nedostaje, kako nema finansijske podrške za nju.

Nekoliko organizacija, narocito Romskih, je navelo da im posebnu poteškocu predstavlja to što su prinudeni da pišu predloge projekata na engleskom jeziku, koji velika vecina stanovništva, a time i aktivista/kinja NVO ne govori. Neke organizacije su to navele cak i kao primer diskriminacije: "Ako ne znamo engleski jezik, automatski smo uskraceni za brojne konkurse i donacije."

Nekolicina NVO je navela problem krade projekatnih ideja i nemogucnosti da se zaštite.

Mali broj NVO je naveo poteškoce sa lokalnim ekstremnim grupama.

Ženske grupe koje rade na prevenciji nasilja nad ženama, na podizanju svesti zajednice o velikoj prisutnosti porodicnog nasilja (nad ženama i nad decom), na podizanju svesti zajednice o neravnopravnom položaju žena u njoj, jako cesto su neprihvacene od strane lokalne zajednice, narocito u manjim sredinama.

Poteškoca NVO iz manjih sredina je otežan pristup informacijama (o postojećim edukacijama, o objavljenim konkursima donatora, o slicnim grupama u drugim mestima, o literaturi iz oblasti kojom se bave). Organizacije iz Beograda rede imaju ove poteškoce, kako je to grad koji predstavlja cak i centar informacija.

Izgradnja mira, regionalna saradnja, meduetnicki dijalog

Postojece inicijative

CNA su od posebne važnosti kontakti i poznanstva sa grupama koje rade na izgradnji mira, meduetnickom dijalogu i kojima je regionalna (prekogranicna) saradnja medu

prioritetima, kako među njima vidimo svoje potencijalne saradnike/ce i saveznike/ce u brojnim aktivnostima i promoviranju zajedničkih vrednosti.

U Srbiji i Crnoj Gori postoji preko 3.000 registrovanih nevladinih organizacija.

Prema poslednjim podacima Centra za razvoj neprofitnog sektora koji raspolaže bazom podataka o NVO u Srbiji i Crnoj Gori, postoji samo 51 organizacija koja se deklariše kao mirovna i radi na širenju kulture mira i nenasilja. Od tog broja, velika većina je neaktivna ili imaju aktivnosti koje često nemaju ni direktne ni indirektno veze sa izgradnjom mira.

Većina NVO koje smo posetili, a koje u svojoj misiji imaju širenje kulture mira, veliki deo svojih kapaciteta je posvetila distribuciji humanitarne pomoći. To svakako jeste veoma koristan rad, stotinama hiljada ljudi u Jugoslaviji neophodan, ali nije mirovni rad u pravom smislu.

No, postoje i organizacije koje svoj rad ne vide kao mirovni, ali koje svojim aktivnostima čine bitne korake ka izgradnji trajnog mira.

Veoma mali broj organizacija radi na transformaciji sukoba i organizuje edukacije iz nenasilne razrade sukoba (npr. Most, Hrast, Hajde da...). Većina organizacija koje smo sreli nije imala priliku da prođe takvo obrazovanje, a smatraju to potrebnim za svoj rad. Pojedine organizacije čak imaju želju da izgradnju mira i nenasilnu razradu sukoba uvrste u svoju dugoročnu strategiju, pa su eksplicitno izrazile potrebu za obrazovanjem svojih članova/ica. Nismo dobili informaciju da ijedna organizacija radi trening za trenere iz ove oblasti.

Što se tiče delova zemlje u kojima je stanovništvo etnički mešovito (jug i jugoistok Srbije, Vojvodina) retke su organizacije koje su etnički mešovite i koje rade na međuetničkom dijalogu. Organizacije koje okupljaju pripadnike/ce etničkih manjina mahom su fokusirane na očuvanje svoje kulture i tradicije, i eventualno na zaštitu ljudskih prava etničke grupe čiji/e su pripadnici/e.

Mali broj organizacija radi direktan monitoring ljudskih prava i suocavaju javnost sa kršenjem osnovnih ljudskih prava. Rad tih organizacija je od neprocenjive vrednosti za društvene grupe čija se prava krše, u smislu direktne podrške, ali je veoma važan i za senzibilizaciju društva po pitanju diskriminacije koja je vrlo prisutna. Svakako treba izdvojiti Fond za humanitarno pravo i Jukom (Jugoslovenski komitet pravika za ljudska prava), ali i organizacije koje rade u lokalnoj sredini, kao što su Odbor za ljudska prava Bujanovac, Odbor za ljudska prava Negotin i druge.

Treba pomenuti i važnost postojanja organizacija koje imaju programe čiji je cilj suocavanje sa prošlošću, kao što su Odbor za građansku inicijativu iz Niša, Građanski parlament Srbije iz Cacka, Medija centar Beograd, i druge.

Regionalna (prekogranična) saradnja je takode slabo pokrivena. Vecina organizacija koje su imale saradnju sa organizacijama iz susednih zemalja (a retke su) ili programe koji se odnose i na susedne zemlje, fokusirali su se na Rumuniju, Bugarsku i/ili Madarsku. Tek nekoliko organizacija se fokusira na jednu ili više zemalja bivše Jugoslavije i to vide kao jedan od svojih prioriteta. Nekoliko organizacija je izrazilo želju za saradnjom sa organizacijama iz zemalja bivše Jugoslavije i potrebu za kontaktima s njima.

Potrebe i pouke

Veci deo ovog istraživanja je radeno u vreme dok je ONA pripremao jedan od osnovnih treninga iz nenasilne razrade konflikata. Za taj trening smo primili oko 160 aplikacija, od cega je preko 100 bilo iz Srbije. Malo nas je zabrinulo toliko interesovanje, kako smo u mogucnosti da prihvatimo samo 20 aplikacija po treningu.

S obzirom na broj i spektar problema u društvu, *obrazovanje iz nenasilne razrade sukobaje* svakako jaka potreba, kao i s obzirom na interesovanje koje postoji. Postojeci kapaciteti u Jugoslaviji su nedovoljni da odgovore na sve zahteve, tako da posebnu pažnju zaslužuje *obrazovanje multiplikatora*.

Od nekih NVO koje smo sreli eksplicitno smo culi potrebu za *radom preko granica*, narocito u okviru bivše Jugoslavije. Takav rad smatramo nephodnim, u cilju razgradnje predrasuda i nepoverenja koji postoje, uspostavljanju komunikacije i otvaranju dijaloga. Važna dimenzija prekograničnih susreta i saradnje je efekat senzibilizacije za nasilje u društvu koji proizilazi iz spektra razlicitih iskustava i percepcija dogadaja. To podrazumeva ne samo susret rekreativnog karaktera ljudi razlicitih nacionalnosti, "drugih strana", vec pažljiv i konstruktivan pristup otvaranju tema oko kojih sukob postoji.

Procenjujemo da je jako važno raditi na *obrazovanju o razlicitim kulturama* sa kojima i pored kojih živimo. Potrebno bi bilo ohrabriti izdavacke kuce da prevode i objavljuju prevode dela sa jezika manjina i susednih nacija na srpski jezik.

Akcije nevladinih organizacija su medijski uglavnom slabo propracene, što zbog neupucenosti ili nezainteresovanosti medija, što zbog neobaveštavanja medija od strane NVO-a ili nedostaka veština NVO-a prezentacije svoga rada široj javnosti. Od važnosti nam se cini *obrazovanje ljudi iz medija i NVO-a* jednih o drugima, radi širenja i jacanja kruga ljudi i organizacija koje razumeju i podržavaju delovanje na izgradnji mira i gradanskog društva.

Takode smatramo da bi bilo dobro *podržati saradnju medu NVO*. Primetna je cesta atmosfera konkurencije medu NVO, koja sprecava plodotvornu saradnju i razmenu informacija i iskustava, a nadšve medusobnu podršku. Želimo da napomenemo da rešenje ovog problema ne vidimo u formiranju glomaznih NVO-mreža sa velikim brojem

ćlanica, kako su te mreže cesto osudene na propast jer su samo formalnog karaktera, vec smatramo potrebnim raditi na obrazovanju o gradanskom društvu cija osnova jeste saradnja, razmena informacija i medusobna podrška.

Veliki broj organizacija koje smo sreli izrazile su potrebu za obrazovanjem iz timskog rada, kao osnovom saradnje.

Pored saradnje medu NVO, vidimo potrebu za podrškom saradnje medu predstavnicima/ama medija, vlasti, NVO, i drugih predstavnika/ca gradanskog društva. Kao uspešnu strategiju vidimo medusobno bolje upoznavanje i izgradnju odnosa medu ovim grupama.

Smatramo važnim uticati na ministarstvo prosvete i druge nadležne organe da brže i temeljnije sprovedu *reformu obrazovanja*, i da obrate posebnu pažnju na izmenu obrazovnog programa koji je trenutno bez senzibiliteta za manjine, uloge polova u društvu, ljudska prava i prava dece, nasilje u društvu. Posebno bi nas radovala transformacije društvene vrednosti jako prisutne u školskim udžbenicima "život dati za domovinu" u neku od vrednosti društva koje je trajno opredeljeno za kulturu mira i nenasilja.

Ovom prilikom bismo preporučili organizacijama i pojedincima van ovih prostora da, ukoliko žele da pruže podršku lokalnim inicijativama u izgradnji gradanskog društva i trajnog mira, *oslušnu lokalne potrebe i okolnosti*, i izbegnu scenario u kome programi postaju usmereni ka njima samima, a ne ka ciljnoj grupi i potrebama lokalnog stanovništva.

Niko ne može za ljude iz ovog regiona igraditi trajan mir i suociti ih sa prošošću. Oni to moraju sami uz podršku svih ljudi dobre volje.

Posebno bismo istakli hitnu potrebu ovog društva da se ne koncentriše samo na gašenje požara koji su nastali, vec da kao svoj prioritetan zadatak *vidi prevenciju paljenja novih požara*.

Uloga CNA u izgradnji mira

Centar za nenasilnu akciju svakako vidi svoju ulogu u podršci *mirovnom obrazovanju* gde su naši kapaciteti i kompetencija najizraženiji. Kao i do sada, organizovaceo treninge iz nenasilne razrade sukoba i pokušati da odgovorimo na postojeće potrebe i pristigle zahteve. Učesnici/e naših treninga su ljudi aktivni u NVO, medijima, politickim strankama, prosveti, iz zemalja bivše Jugoslavije. U skladu sa procenjenim potrebama smatramo važnim sva cetiri nivoa koja trening pokriva:

- rad na tehnikama i veštinama nenasilne razrade konflikata (nenasilna komunikacija; timski rad i donošenje odluka; razumevanje, analiza i razrada sukoba; itd.)
- senzibilizacija za nasilje u društvu i razgradnja medunacionalnih i drugih predrasuda (uspostavljanje komunikacije i pružanje prilike ljudima da cuju drugu stranu)

- osnaživanje ljudi da aktivno deluju u svojoj lokalnoj zajednici i društvu i da adekvatno reaguju na nasilje i kršenje svojih prava i prava svojih sugradana/ki
- povezivanje i umrežavanje ljudi kako iz različitih zemalja bivše Jugoslavije, tako i iz različitih sfera javnog delovanja (NVO, mediji, političke stranke, prosveta) i podrška njihovoj međusobnoj saradnji

Otvaranjem ureda u Beogradu i širenjem svojih kapaciteta intenzivirali smo svoj rad i imamo priliku da odgovorimo na više zahteva za treninge. No, kako nismo u mogućnosti da zadovoljimo potrebe svih zainteresovanih, našu ulogu posebno vidimo u *obrazovanju multiplikatora*, odnosno u organizovanju i razvijanju programa *Trening za trenere/ice*, uz posvećivanje posebne pažnje selekciji ucesnika/ca.

Važan segment našeg rada je upravo *podrška* mirovnim grupama i pojedincima/kama koji/e žele da rade na izgradnji mira, nenasilnoj razradi sukoba i senzibilizaciji društva za nasilje koje nas okružuje. Ured u Beogradu nas čini prisutnijim u ovom delu regiona bivše Jugoslavije, odakle nam najviše zahteva za treninge i pristiže, i možemo lakše da odgovorimo nazahteve za podrškom.

Smatramo da je za naš rad važna veća *prisutnost u javnosti*, u cilju uključivanja većeg broja ljudi u diskusije na teme na kojima se obično nosimo na treninzima.

Posebnu ulogu ureda u Beogradu vidimo u radu na *suocavanju sa prošlošću*, *razgradnji predrasuda* koje postoje prema drugim nacijama / etničkim grupama, ukazivanju na diskriminaciju i ostale vidove nasilja prisutnih u društvu. Smatramo da bi ovakav rad bio lakše prihvaćen od strane javnosti ukoliko bi njegovi nosioci bili upravo lokalni ljudi.

Narocito u ovom segmentu vidimo važnost i imamo potrebu za saradnjom sa drugim grupama sa ovih prostora sa kojima delimo vrednosti (Gradanski parlament Srbije - Cacak, Odbor za gradansku inicijativu - Niš, Most - Beograd, Centar za gradanske inicijative - Kolašin, Fond za humanitarno pravo - Beograd, Žene u crnom - Beograd, Jukom - Beograd su samo neke od njih).

Cinjenica da je CNA organizacija koja nije nacionalna, već ima urede u Beogradu i Sarajevu u kojima rade i radili su ljudi iz raznih zemalja bivše Jugoslavije je mnogim sagovornicima/ama bila značajna jer predstavlja pravu retkost. Štaviše to je istovremeno i konkretan primer regionalne saradnje, komunikacije i zajedničke izgradnje mira koje time i direktno promoviramo.

Ovo istraživanje je od neprocenjive vrednosti za CNA, kako smo imali priliku da lično upoznamo veliki broj NVO i ljudi aktivnih u njima, a i da steknemo bolju sliku o situaciji u lokalnim zajednicama.

Zahvaljujemo svim pojedincima/kama sa kojima smo se sreli u toku ovog istraživanja na gostoprimstvu, vremenu i veoma korisnim razgovorima.